
IN THE SYSTEM OF SOCIAL COMMUNICATIONS

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2021.78.1>

UDC: 007:[001.893+001.95]

Specifics of Research Papers Expertize Regarding Detection of Academic Dishonesty

Oksana Romakh

<https://orcid.org/0000-0002-3310-3634>

PhD (social communications)

Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv

36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine

Corresponding author's e-mail address: karpati@ukr.net

ABSTRACT

The article deals with the difficult issue of plagiarism, self-plagiarism, falsification and other violations of academic integrity in the research papers, which an expert must identify. The objective of the study is to establish the specifics of scientific texts expertize for detecting academic dishonesty. To achieve this goal, we implemented a comprehensive approach, within which qualitative and quantitative methods were applied. The qualitative methods were used to study state regulatory documents, as well as internal regulations and regulations of the best universities of Ukraine in 2020 (according to the rating of the Center for International Projects “Evroostvita”); the reports of universities’ rectors. In the process of analysing, we used free coding of text segments, which can be identified as a guide/advice/specific to check the works for plagiarism. We used the quantitative methods to confirm the hypothesis about exclusive focus of universities on the percentage of originality (coincidences) of texts, as well as to establish a correlation of mentions of “percentage” and “plagiarism” as analysis units. The main result of the study is a number of tips and specifics that are worth exploring by the specialists involved in scientific texts checking in order to detect academic dishonesty.

KEYWORDS: academic integrity; plagiarism; anti-plagiarism program; percentage of coincidences.

Особливості експертизи наукових робіт щодо виявлення академічної недоброчесності

*Ромах Оксана Володимирівна, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат наук із соціальних комунікацій, асистент.
<https://orcid.org/0000-0002-3310-3634>*

Резюме

Стаття присвячена непростому питанню плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень академічної доброчесності в наукових роботах, які має фіксувати експерт. Мета дослідження – встановити особливості експертизи наукових текстів для виявлення академічної недоброчесності. Для досягнення мети використано комплексний підхід, у межах якого застосували якісні та кількісні методи. Якісні – для вивчення державних нормативних документів, внутрішніх положень і регламентів найкращих ЗВО України 2020 року (за рейтингом Центру міжнародних проєктів «Євроосвіта»), звітів ректорів університетів. У процесі аналізу використано вільне кодування сегментів тексту, які можна ідентифікувати як настанову/пораду/особливість перевірки робіт на наявність плагіату. Кількісні методи було залучено для підтвердження гіпотези про надмірну зосередженість закладів вищої освіти на відсоткових показниках оригінальності текстів, а також для встановлення кореляції згадувань одиниць аналізу «відсоток» і «плагіат». Основними результатами дослідження стала низка порад і визначених особливостей, на які варто звертати увагу фахівцям, що перевіряють наукові тексти на дотримання академічної доброчесності.

Ключові слова: академічна доброчесність; плагіат; антиплагіатна програма; відсоток збігів.

Ромах О.В. Особенности экспертизы научных работ по выявлению академической добропорядочности

Статья посвящена непростому вопросу плагиата, самоплагиата, фальсификации и других нарушений академической добропорядочности в научных работах, которые должен фиксировать эксперт. Цель исследования – установить особенности экспертизы научных текстов на предмет выявления академической добропорядочности. Для достижения цели использован комплексный подход, в рамках которого применены качественные и количественные методы. Качественные – для изучения государственных нормативных документов, внутренних положений и регламентов лучших вузов Украины 2020 года (согласно рейтинга Центра международных проектов «Євроосвіта»), отчётов ректоров вузов. В процессе анализа использовано свободное кодирования сегментов текста, которые можно идентифицировать как установку/совет/особенность проверки работ на плагиат. Количественные методы были применены для подтверждения гипотезы о чрезмерной концентрации вузов на процентном показателе оригинальности (совпадений) текста, а также для установления корреляции упоминаний единиц анализа «процент» и «плагіат». Основным результатом исследования является ряд советов, особенностей, на которые

стоит обращать внимание специалистам, занимающимся проверкой научных текстов на соблюдение академической добросовестности.

Ключевые слова: академическая добросовестность; плагиат; антиплагиатная программа; процент совпадений.

1. Вступ

Питання та проблеми академічної добросовестності в країні існували ще від часів Радянського союзу. Проте у наш час глобалізації та відкритого інформаційного простору разом із значним приростом доступного, відкритого контенту також збільшився й арсенал технологій, технік та методів обману. На державному рівні визнана криза академічної добросовестності, а серед факторів, які її спричинили, відзначають загальну кризу суспільства, що характеризується толерантністю до правового нігілізму, корупції, численних порушень законодавства і етичних норм; відірваність вищої освіти і науки від світової наукової та освітньої спільноти, потреб суспільства, економіки й ринку праці; орієнтація вищої освіти на кількісні показники, папери, дипломи тощо, а не на якість, конкурентоздатність, корисність для суспільства; проблеми законодавства [1]; неузгодженість вимог до закладів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти з фінансуванням та іншим ресурсним забезпеченням вищої освіти і науки та ін. [2].

Отже, наразі ситуація з академічною добросовестністю в Україні далеко не ідеальна, але є значний поступ у цьому питанні. Так, Закон України «Про освіту» (від 2017 р. зі змінами) у статті 42 визначає порушення академічної добросовестності, а також регулює питання академічної відповідальності, встановлює основні її види як для здобувачів освіти, так і для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників. Також ЗВО надана правова можливість встановлювати відповідальність за конкретні порушення внутрішніми положеннями. Аморфність і безкарність академічної недобросовестності, яка існувала всі роки незалежності, здавалося б, залишилась у минулому. Проте все ще залишаються відголоски минулого, міфи та упередження щодо перевірки текстів на виявлення академічної недобросовестності, водночас деякі важливі аспекти експертизи робіт випускаються з поля зору. **Мета статті** – встановити особливості експертизи наукових текстів щодо академічної недобросовестності.

2. Теоретичне підґрунтя

Згідно зі ст. 42 Закону «Про освіту», академічна добросовестність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Тема академічної добросовестності найбільше представлена в українському науковому дискурсі дослідженням плагиату. Свої роботи феномену плагиату присвятили О. М. Рижко [3], І. І. Брус [4], Г. М. Грабовська [5], В. О. Зуєва, А. В. Кирилюк [6], Т. В. Коваленко [7], В. С. Петренко [8] та ін.

Нині, згідно із Законом «Про освіту», плагиат є лише одним зі складників більш широкої етичної категорії академічної добросовестності [9]:

1. Академічний плагиат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

2. Самоплагиат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

3. Фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях.

4. Фальсифікація – свідомо зміна або модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

5. Списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання.

6. Обман – надання свідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

7. Хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі.

8. Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Припускаємо, що акцент саме на плагіаті в наукових розвідках зумовлений, перш за все, його експліцитним виявом у науковій та освітній галузі. Незважаючи на те, що нині існує законодавче визначення плагіату, напрацювання інших науковців – фахівців із цього питання можуть стати у пригоді під час пошуку й фіксування плагіату в статтях, монографіях, дисертаціях та інших наукових роботах.

Практичний інтерес становлять різні типології плагіату.

Найбільш широкий поділ пропонує В. С. Петренко, який поділяє плагіат за формами, а саме [8]:

- точне копіювання наявного оприлюдненого об'єкта авторського, патентного права без належного оформлення запозичених із нього частин;
- повтор ідейної основи твору – фабули, яка становить його цінність;
- плагіат, який передбачає помилки у посиланнях, у визначенні цитат;
- оприлюднення об'єкта авторської роботи, зміст якої містить частину або весь матеріал іншого(их) автора(ів) у мовній, лексичній, технологічній інтерпретації;
- рекламний плагіат;
- диверсійний плагіат;
- ненавмисний плагіат – підсвідомий, випадковий (мимовільний) і тиражований.

Такий широкий спектр запропонованих форм дає змогу подивитися на проблему з юридичного, філологічного та психологічного боків.

Т. В. Коваленко виокремлює такі види плагіату [7]:

- копіювання чужої роботи як без відома, так і з відома автора й оприлюднення її під своїм іменем;
- компіляція власних і запозичених з інших творів фраз без належного цитування джерел;
- перефразування чужої роботи без відповідно оформленого посилання на оригінального автора чи видавця.

Запропонований автором поділ перегукується із типами плагіату, який виокремлює О. М. Рижко. Учена вважає, що до плагіату варто зараховувати [10, с. 128]:

- републікацію – багаторазове обнародування в інтернет-ЗМІ чужої статті за справжнім підписом автора й посиланням на джерело – інше медіа;
- реплікацію – «тиражування» чужого контенту без дозволу автора (часто з помилками, що спричинює дезінформацію);
- творчі переробки – адаптація (скорочення й спрощення тексту для малопідготовлених читачів, що іноді примітивізує й спотворює текст), аранжування чи інша

- видозміна твору (наприклад, парафраза – переказ своїми словами чужих думок або тексту), творчий чи дослівний переклад;
- рерайт – поверхове редагування (внесення незначних правок у матеріал – переформулювання речень, зміна порядку слів, синонімічні заміни тощо);
- перенасиченість цитатами;
- компіляцію – своєрідне укладання з кількох чужих матеріалів свого та редагування без дозволу – смислова, стилістична, граматична правка й скорочення чужого матеріалу.

Зупинимося детальніше на останньому пункті. У дисертаційній роботі «Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку XXI століття: природа явища та історія боротьби» О. М. Рижко уточнює, що зарахування або не зарахування компіляції до технології плагіату і, відповідно, її значення для наукової і художньої творчості залежить від наявності/відсутності таких умов: творчого опрацювання; зазначення/незазначення авторства використаних фрагментів; нової якості створеного; наукової цінності новоствореного тексту [3, с. 208]. Вважаємо доречним такий акцент, адже компіляція не обов'язково має дорівнювати плагіату. «Компіляція може бути виправданою цільовим призначенням твору, особливо у тих випадках, якщо він не спрямований на глибоке дослідження певної теми чи проблеми» [11, с. 151].

Підручники, навчальні посібники, хрестоматії, реферати – все це пишеться методом компіляції і не є плагіатом за умови, якщо всі джерела вказано коректно, без будь-яких махінацій. У державних нормативних актах, які покликані регулювати питання виявлення академічної недоброчесності та допомагати у цьому, не визначено компіляції взагалі. Забігаючи наперед, скажемо, що ми виявили визначення компіляції як виду плагіату у положеннях двох провідних ЗВО: у «Положенні про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» [12] та в «Положенні про систему запобігання академічному плагіату в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [13]. В обох документах компіляцію визначають як «створення значного масиву тексту без поглибленого вивчення проблеми шляхом копіювання тексту із низки джерел без внесення в нього правок, з посиланням на авторів та «маскуванням» шляхом написання перехідних речень між скопійованими частинами тексту». На нашу думку, якщо існує посилання на авторів, то зазначене порушення не можна кваліфікувати як плагіат. Якщо всі джерела чітко вказані, але немає авторського опрацювання інформації, то така робота просто не буде містити наукової цінності, а матиме реферативний характер. Також не зрозуміло із такого визначення компіляції, що мається на увазі під «маскуванням шляхом написання перехідних речень», тобто що саме в цьому випадку маскує автор, якщо джерела вказані.

Отож, якщо автор хоче в будь-який спосіб увести в оману читача (викладача, керівника, рецензента та ін.) щодо власного внеску в написане, можна кваліфікувати це як порушення академічної доброчесності (але не обов'язково як плагіат).

3. Методи дослідження

Щоб виокремити особливості експертизи наукових текстів щодо академічної недоброчесності, в цій роботі використано комплексний підхід. Проаналізовано низку нормативних документів: Закон України «Про освіту» [9], Закон України «Про вищу освіту» [14], «Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності» від Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [15], «Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності» [2; 25]; «Розширений

гласарій термінів та понять»: с. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» [1]; листи МОН: «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти» [16], «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності» [17], «Лист щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» [18].

Також ми проаналізували внутрішні положення, які місять регламент, інструкцію з перевірки академічних текстів на плагіат у ЗВО. До вибірки увійшли п'ять ЗВО згідно з рейтингом Центру міжнародних проєктів «Євроосвіта» [19]: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Сумський державний університет, Національний університет «Львівська політехніка», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (увійшов до вибірки, оскільки в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», який обіймає 4 позицію у рейтингу, відсутні будь-які положення щодо академічної доброчесності на момент написання статті).

Отже, проаналізовано «Положення про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» [12], «Положення про систему запобігання академічному плагіату в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [13], «Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, рукописів статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях, в університеті (Національний університет «Львівська політехніка») [20], «Про затвердження «Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) [21], «Методичну інструкцію щодо перевірки академічних текстів на наявність текстових запозичень (версія 02)» (Сумський державний університет) [22].

Додатково було проаналізовано звіти ректорів провідних ЗВО за 2020 р. щодо включення в них інформації про перевірку робіт на плагіат.

Аналіз перелічених документів був якісним та кількісним. Якісний аналіз проходив з використанням вільного кодування (надання категорій). Його завданням було зафіксувати всі фрагменти тексту, які прямо чи опосередковано стосуються вказівок/порад/настанов щодо перевірки наукових текстів відповідальними особами та/чи експертами.

Також було застосовано й кількісні методи (до документів, що регламентують перевірку текстів на плагіат в обраних ЗВО): кількісний контент-аналіз, щоб з'ясувати, наскільки часто в документах провідних ЗВО трапляються згадки про відсотки стосовно плагіату; кореляційний аналіз – для встановлення взаємозв'язку між одиницями аналізу «відсоток» та «плагіат»; ранжування – для створення рейтингу вишів за рівнем значущості в їхніх документах теми плагіату та його відсотків.

4. Результати і обговорення

Схема перевірки робіт на наявність плагіату в аналізованих ЗВО схожа. Призначається працівник («оператор Системи» [22; 12]; «Системний Оператор» [21], «відповідальна особа» [20; 13], який має завантажити текст у спеціальну антиплагіатну програму, а далі надати сформований звіт експертові. За перевірку наукових текстів відповідають редактори журналів, якщо мова йде про статті, та вчені секретарі спеціалізованих вчених рад, якщо йдеться про дисертації на здобуття наукових ступенів. Таке делегування є дещо застарілим, адже нині, із введенням постанови МОН «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» від 6 березня 2019 р., спеціалізовані вчені ради переформувались і не мають у складі вчених секретарів. Зазначені працівники несуть

відповідальність лише за завантаження робіт у систему та формування звіту. Аналіз звіту проводить далі експерт (чи кілька експертів). Такий розподіл, на нашу думку, є недоцільним та детермінованим застарілими практиками організації роботи у закладах вищої освіти: ще 10 років тому ідея впровадження онлайн-ових та хмарних сервісів навіть не виникала. Сучасні, на той момент, програми встановлювалися лише на відповідні комп'ютери, доступ до яких мало обмежене коло людей, що несли відповідальність за обслуговування, підтримку та збереження техніки і програмного забезпечення, а також мали унікальні знання з їх використання. Нині така ускладнена практика частково збережена – по-перше, великим ЗВО важко швидко підлаштуватися під сьогодення та змінювати роками напрацьовані схеми, а по-друге, мова йде про збереження робочих місць. Так, повертаючись до теми плагіату, в СумДУ, КНУ і ХНУ ім. Каразіна над операторами системи є ще одна особа – адміністратор системи, який створює облікові записи операторів, розподіляє права на перевірку робіт та/чи є контактною особою між університетом і власником антиплагіатної програми. Таким чином, маємо ланцюжок: оператор системи – адміністратор системи – експерт. Тільки у Львівській політехніці в регламенті чітко вказані особи (ПШБ та посада), які відповідають за перевірку «під ключ».

Отже, перевірка на плагіат у ЗВО – ціла система, до якої залучені не лише експерт і особа, роботу якої перевіряють, а й інші технічні співробітники. У сучасному світі така система, на нашу думку, занадто громіздка. Сьогодні всі викладачі та науковці, що працюють у ЗВО (тим паче найкращих в Україні), володіють необхідними навичками (принаймні зобов'язані володіти) для того, щоб самостійно перевіряти роботи на дотримання академічної доброчесності. Навіть якщо ЗВО з тих чи інших причин не можуть навчити власних співробітників цьому, на сайтах антиплагіатних програм (будь-яких) завжди є інструкції та алгоритми роботи.

Акцентуємо увагу на доцільності одноосібної експертної перевірки, оскільки робота з готовими звітами та робота на етапі безпосередньої перевірки – розрізняються. Автор спирається на власний досвід сотень перевірених магістерських, кандидатських, докторських дисертацій і статей, зокрема у складі спеціалізованої вченої ради, що працювала на базі Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також у ролі залученого експерта-рецензента фахових журналів. Перевірку текстів на дотримання академічної доброчесності проводили в програмі Unicheck. Із розробниками цієї програми співпрацює КНУ, СумДУ та Львівська політехніка. Університет ім. Каразіна та КПІ співпрацюють виключно із StrikePlagiarism.com (компанія Plagiat.pl).

Опис антиплагіатного програмного забезпечення в науковому дискурсі зводиться до простого переліку функцій програм (наприклад, В. М. Зуб «Плагіат: його різновиди та заходи протидії» [23]) або статей відверто рекламного характеру (наприклад, стаття Ю. Б. Михайловського «Система Anti-Plagiarism як інструмент запобігання плагіату в навчальній та науковій діяльності» [24]). Але, знову ж таки, необхідні інструкції є на сайті антиплагіатних систем (StrikePlagiarism.com. пропонує навіть відео з роботою зі звітом українською мовою). Якою програмою користуватись – описаними чи якимись іншими – питання ресурсів, а також зручності для експерта. Проте здобувачі наукового ступеня часто хвилюються, що їхню роботу перевірять «неправильною» програмою, хоча **довідки (звіти), згенеровані антиплагіатними програми (будь-якими), не мають самі по собі жодної юридичної сили.** Має значення тільки остаточна довідка, надана експертом. Про це йдеться у листах та рекомендаціях МОН: «Певний текст неможливо перевірити на наявність в ньому неналежних некоректних запозичень із усіх можливих інших текстів. Отже, не можна достовірно гарантувати у тексті відсутність академічного плагіату, а відповідна довідка про його відсутність позбавлена сенсу» [2].

У здобувачів та авторів статей ніхто не має права вимагати довідок, при цьому «наявність чи відсутність будь-яких довідок не позбавляє заклади вищої освіти, наукові установи і спеціалізовані вчені ради відповідальності за академічний плагіат та інші порушення академічної доброчесності у захищених дисертаціях. Так само, наявність чи відсутність згаданих довідок не позбавляє редакції наукових видань відповідальності за академічний плагіат в наукових публікаціях, оприлюднених у цих виданнях» [17]. Експерти можуть навіть вручну перевіряти роботи, використовуючи лише інтернет-пошук, без залучення програм (про це вказано у «Методичних рекомендаціях для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності» [2]). У такому разі довідки, сформованої як звіт збігів, узагалі може не бути, при цьому експертиза буде валідною.

Отже, на основі якої програми сформована довідка, не має значення. Це підводить нас до важливої тези – **недоброчесний автор часто забуває, що він намагається обманути не програму, а людину**. Технічні способи обманювання, як-то заміна символів на іншомовні, «білі знаки», збільшення відстані між буквами всередині слова та ін., вже давно фіксуються сучасними програмами, а більш вигадливі методи обманювання має побачити експерт. Важливо, щоб про це пам'ятав і сам експерт, беручись аналізувати тексти – вся основна робота з перевірки текстів лежить на ньому, а не на антиплагіатній програмі, яка є лише інструментом. Саме тому, на наше переконання, необхідно працювати не з готовим сформованим звітом, а брати на себе керівництво процесом із самого початку, оскільки:

1. Деякі програми (наприклад, Unichек) під час перевірки текстів мають один вигляд та функціонал (розширений), а у звіті – інший, не такий зручний (лише перелік усіх знайдених джерел, відсоток збігів і неклікабельні виділення в тексті). Через це працювати зі звітом стає незручно.

2. Психологічно простіше нести відповідальність, коли робота цілком покладена на експерта (чи експертну групу), а не розпорошується поміж «операторами», «адміністраторами» та іншими співробітниками (вони можуть взагалі не мати безпосереднього стосунку до перевірки конкретної роботи, але можуть спричинити певні когнітивні спотворення в експертів – відчуття, наче можна розділити свою відповідальність).

3. Менше спокуси читати лише виділені фрагменти, знайдені програмою, коли необхідно передивитися весь текст цілком.

Зупинимось більш детально на останній тезі. Здавалося б, те, що експерт має опрацювати весь текст (прочитати його, перевірити суперечливі моменти і т. д.), очевидно. Проте аналіз документів ЗВО щодо роботи з антиплагіатними програмами показав, що більшість із них (3 з 5) тяжіє до кількості відсотків збігів (подібності/оригінальності тексту) як до показника, на який варто покладатися. **Така ситуація наштовхує на думку, що сама по собі експертиза не така важлива, як відсоток оригінальності тексту, що є помилкою**. Експерт може хибно орієнтуватися тільки на відсоток та виділені «підозрілі» фрагменти, які потрапили у відсоток, не опрацьовуючи навіть побіжно текст, який програма оминула, не позначила жодним чином. На власному досвіді знаємо, що якщо недоброчесний автор зробив якісний рерайт чи переклад з інших мов, то програма може пропустити такі фрагменту тексту, тоді як експерт побачить зміну стилю, чи, наприклад, знайомий йому текст, який точно належить іншому авторові.

Постає питання, чому в авторів та експертів є надмірна зосередженість саме на відсотках збігу текстових фрагментів, тоді як «допустимий відсоток академічного плагіату у дипломних роботах дорівнює нулю» [25], тобто плагіат (простими словами), як вагітність – або він є, або його немає.

У межах цього дослідження проведено кількісний контент-аналіз для визначення, наскільки часто в нормативних документах ідеться про відсотки у контексті плагіату. Одиницею аналізу було слово «відсоток» у всіх відмінках та в множині, а також символ «%»

(слова «процент» у документах немає); слово «плагіат» у всіх відмінках. Одиниця аналізу «плагіат» – допоміжна, має показати фреймінг для сприйняття першої одиниці аналізу, адже, гіпотетично, постійне згадування відсотків у контексті плагіату може спричинити когнітивне спотворення, за якого ці дві змінні можуть бути взаємопов'язані причино-наслідковим зв'язком. Відзначимо також, що в аналізованих нормативних документах ЗВО не йдеться про академічну доброчесність, визначається тільки плагіат та його види. Тобто мова в них йде суто про пошук та фіксацію плагіату, що може посилити описане спотворення сприйняття відсоткових значень оригінальності тексту та несвідоме зарахування їх читачем до плагіату.

Таблиця 1.

Результати кількісного контент-аналізу

Назва документа та ЗВО	Загальна к-ть слів	«відсоток» (1)	% від загальної к-ті слів (1)	«плагіат» (2)	% від загальної к-ті слів (2)
Про затвердження «Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)	6878	45	0,65%	74	1,08%
Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, рукописів статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях, в університеті (Національний університет «Львівська політехніка»)	6760	40	0,59%	126	1,86%
Положення «Про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті» (Сумський державний університет)	1784	14	0,78%	13	0,73%
Положення про систему запобігання академічному плагіату в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Додаток 1 до наказу від 25.02.2020 № 1/76) (КПІ ім. Ігоря Сікорського)	3719	4	0,11%	71	1,91%
Положення про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (КНУ імені Тараса Шевченка)	2493	2	0,08%	45	1,81%

У таблиці 1 представлені результати контент-аналізу: кількість одиниць аналізу в цифровому та відсотковому (відносно до загальної кількості слів документів) відношенні. Використаємо ці дані для ранжування й кореляційного аналізу.

У таблиці 2 наведені ранги ЗВО за аналізованими параметрами. Озвучимо граничні випадки:

1. Найбільша частотність першої одиниці аналізу – в документі ХНУ ім. Каразіна. Найменша – у КНУ ім. Тараса Шевченка. У відсотковому значенні найбільше першої одиниці в положенні СумДУ; найменше – у КНУ ім. Тараса Шевченка.

2. Найбільша частотність другої одиниці аналізу – в регламенті «Львівської політехніки». Найменша – в положенні СумДУ. У відсотковому значенні найбільше другої одиниці в положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського; найменше – в положенні СумДУ.

Також ми підраховували вагу (сума всіх рангів, окрім кількості сторінок), для визначення документів, які найбільше серед інших зосереджені на темі відсотків та плагіату. Результати представлені у таблиці 2. Найбільшу вагу в результаті має регламент Національного університету «Львівська політехніка», найменшу – Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Проведемо кореляційний аналіз між одиницями аналізу «відсоток» та «плагіат», щоб встановити, чи є між ними якась взаємозалежність. Для цього розрахуємо коефіцієнт кореляції Пірсона за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel (статистична функція PEARSON). Сила зв'язку між заданими значеннями при такому методі характеризується абсолютною величиною коефіцієнта кореляції. Чим ближче до 1 або -1 значення кореляції, тим сильніший зв'язок. Якщо значення перебуває ближче до 0, то це означає слабкий зв'язок [26].

Отже, коефіцієнт кореляції одиниць «відсоток» та «плагіат» дорівнює 0.599, тобто кореляція позитивна. Надамо якісну оцінку отриманій кореляції за шкалою Чеддока, згідно з якою сила зв'язку між змінними має такий вигляд [27]:

- від 0 до 0,3 – дуже слабка;
- від 0,3 до 0,5 – слабка;
- від 0,5 до 0,7 – середня;
- від 0,7 до 0,9 – висока;
- від 0,9 до 1 – дуже висока.

Таким чином, сила зв'язку одиниць аналізу «відсоток» та «плагіат» за шкалою Чеддока середня (помітна).

Отже, на основі проведеного комплексного аналізу можна встановити, що всі ЗВО у своїх нормативних актах занадто зосереджені на темі відсотків у контексті плагіату, на що вказує помітна кореляція (найкраща ситуація в положенні КНУ). Вважаємо, що це вагомий фактор у хибному сприйнятті відсоткових значень при аналізі текстів на академічну недоброчесність. **Відсотки вказують лише на кількість текстових збігів, у які можуть потрапляти й правильно оформлені джерела, мовні шаблони, кліше, канцеляризми тощо.** Якщо мова йде про плагіат чи інший вид академічної недоброчесності, то її масштаби (у кількості слів, речень, абзаців, відсотків тощо) визначає експерт, а не програма. Все, що більше 0 – недопустиме значення, згідно з нормативними документами МОН і валідністю здорового глузду.

Таблиця 2.

Ранжування даних

Назва документа та ЗВО	Загальна кількість слів*	«%» (1)	% від загальної кількості слів (1)	«плагіат» (2)	% від загальної кількості слів (2)	Вага
Про затвердження «Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)	5	5	4	4	2	15
Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, рукописів статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях, в університеті (Національний університет «Львівська політехніка»)	4	4	3	5	4	16
Положення «Про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті» (Сумський державний університет)	1	3	5	1	1	10
Положення про систему запобігання академічному плагіату в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Додаток 1 до наказу від 25.02.2020 № 1/76) (КПІ ім. Ігоря Сікорського)	3	2	2	3	5	12
Положення про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (КНУ імені Тараса Шевченка)	2	1	1	2	3	7

* Не враховувалась при підрахунку ваги

Проте ми не принижуюємо значення відсоткових показників оригінальності наукових текстів. Збіги – важлива інформація, вона дає змогу експертові побачити нечесність, якщо відсоток занадто високий або занадто низький.

Занадто високий відсоток може свідчити про реферативний характер роботи, компіляцію (знову ж таки, не обов'язково плагіат). Як уже зазначалося, компіляція може бути прийнятною у певних формах текстів, проте якщо вона наявна в суто наукових роботах, то виникає питання наукової новизни дослідження та внеску автора як ученого. Якщо відсоток занадто малий (нижче 5-3), то є висока ймовірність, що автор знижував відсоткове значення за допомогою програм, рерайту та/чи інших способів. **Відсоток не може дорівнювати одиниці чи бути нижчим за 1, у такому разі автор напевно штучно занижував значення, а значить, намагався свідомо приховати плагіат чи інший вид академічної недоброчесності.** Навіть вступна частина будь-якої наукової роботи, оскільки є оглядовою, вже має 1% збігів за рахунок цитування або фраз на кшталт «Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вивчення ролі...»; «дослідження ви-

конано на базі Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка»; «Для досягнення мети нашого дослідження ми поставили низку завдань» і т. д.

Щоб встановити, у якій кількості авторів зафіксовано академічну недоброчесність і яким чином, ми додатково проаналізували звіти ректорів провідних ЗВО за 2020 р. щодо вмісту в них інформації про перевірку робіт на наявність плагіату. Лише у двох закладах вищої освіти відзвітували про стан такої перевірки – в КНУ та ХНУ ім. Каразіна.

У звіті КНУ імені Тараса Шевченка відзначається: «У системі Unіcheck станом на грудень 2020 р.: зареєстровано 151 акаунт; здійснено 3355 перевірок наукових робіт на наявність запозичень та плагіату; виявлено 2262 роботи з текстовими модифікаціями (схожість за джерелами: інтернет – 58%, бібліотека дипломних робіт – 43%); використаний загальний лімітний обсяг сторінок – 194552 стор. За результатами перевірки середній рівень схожості робіт за 2020 р. становить 18%» [28, с. 159]. Не зрозуміло, який зміст закладено у вислови «текстові модифікації» та «середній рівень схожості», оскільки такі поняття не фігурують ні в державних, ні у внутрішніх документах університету. Якщо 2262 роботи – це такі, що містять ознаки плагіату, тоді не зрозуміло, для чого наведена схожість за джерелами. Якщо йшлося про інші види академічної недоброчесності, то доходимо висновку, що їх 67,4% від усіх перевірених робіт, що статистично можливо, але навряд чи реально. Також зробимо припущення, що 18%, про які йдеться наприкінці, – це середній (по 3355 текстах) відсоток збігів, які показала антиплагіатна програма. Це лише припущення, адже з формулювання не зрозуміло, рівень схожості чого із чим визначався.

Звіт ректора ХНУ ім. Каразіна має такий рядок: «Протягом 2020 року було перевірено близько 900 статей, надісланих авторами для публікації в наукових періодичних виданнях Університету та збірниках наукових праць. Серед них приблизно 4% не відповідали вимогам оригінальності та були відхилені від публікації» [29, с. 47]. У «Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів» [21] вимоги оригінальності до наукових статей встановлені відповідно до Коефіцієнта Подібності (КП), який генерує у звіті програма StrikePlagiarism.com (таким коефіцієнтом користуються й у СумДУ). КП1 визначає, яка частина документів містить фразу з 5 слів або більшу, знайдену в базі даних університету, бази даних програми обміну базами даних, бази даних RefBooks або інтернет-ресурсів. КП2 визначає, яка частина документів містить фразу з 25 слів або більшу, знайдену у вищезазначених базах даних. Тепер наведемо показники оригінальності, які встановлює ХНУ для наукових статей:

- за величиною Коефіцієнта Подібності № 1 – не більше 20%;
- за величиною Коефіцієнта Подібності № 2 – не більше 5%.

Щодо 4% із 900 статей, про які йдеться у звіті ректора ХНУ, немає відомостей, чи мали вони якісь порушення, чи ні. Відомо лише, що вони не відповідали встановленому показнику оригінальності. Тобто, якщо автор пише статтю, припустимо, на 10 тисяч знаків і в нього близько 2 тисяч знаків – це збіги від 5 до 25 слів, то стаття, скоріш за все, не буде прийнята редакцією. Наголосимо, що мова йде не про доведені випадки академічної недоброчесності, а, знову ж таки, про відсотки. У рекомендаціях МОН для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності говориться, що «допустимий відсоток оригінальності (збігів) за необхідності може встановлюватися лише як показник відповідності роботи кваліфікаційним вимогам (зокрема, це може бути важливим для окремих тем із літературознавства, аналізу законодавства тощо)» [25]. Тобто відсоток збігів може лише свідчити про відповідність кваліфікаційним вимогам, а не виступати граничною нормою для робіт.

За такої постановки питання експерт може повністю перекласти свою відповідальність на антиплагіатну програму, хоча в офіційній інструкції Strikeplagiarism.com зазна-

чено: «Метою системи є не декларувати, чи текст був написаний самостійно чи ні, а надати необхідні матеріали для формування думки щодо його оригінальності. Таким чином, звіт подібності повинен завжди перевірятися компетентною особою. Зокрема, *документ не повинен оцінюватися виключно за відсотками коефіцієнтів подібності* (виділення автора – О.Р.). Необхідно перевірити вміст документів: якщо цитування позначені і якщо вони походять з документів, перелічених під посиланням, Strikeplagiarism.com не визнає, який документ був створений першим – той, який аналізується системою, або той, який вважається джерелом» [30].

Отже, аналіз звітів показав, знову ж таки, безпідставну (з погляду боротьби з плагіатом) зосередженість на відсотках збігів. **Немає жодного слова про те, скільки було виявлено робіт із плагіатом чи іншими порушеннями академічної доброчесності.**

Про нездорову фіксацію уваги на відсотках свідчать і деякі наукові роботи на тему плагіату. Так, В. М. Зубов, аналізуючи різні антиплагіатні програми, доходить такого висновку: «Кожен із вищезгаданих сервісів, незважаючи на наявність певних недоліків, дозволяє знаходити плагіат, а значить – може бути корисним для тих авторів, яким не байдужа своя репутація, а отже – зобов'язані самі перевірити текст на плагіат, оскільки не можна виключити вірогідність повного збігу окремих словосполучень і виразів, що часто вживаються, в інших джерелах» [23].

Звідси випливає, що якщо були знайдені *будь-які* збіги (навіть на рівні словосполучень), то може постраждати репутація. Подібні тези формують не тільки некоректне уявлення про процедуру перевірки текстів, а й неврози у науковців (особливо в початківців), які проявляються в постійних хвилюваннях з приводу «правильності» антиплагіатної програми та «правильності» відсотків.

На наш погляд, експерту, аналізуючи тексти на плагіат, варто звертати увагу не на відсотки, а на стиль (змінюється він чи ні, і якщо змінюється, то чому), роботу автора із джерелами та цитатами, опис методів дослідження.

При цитуванні автор може робити помилки свідомо чи випадково. У будь-якому випадку, згідно з нормами це вважається порушенням академічної етики. Звичайно, відрізнити перший випадок від другого – робота експерта. Найбільш типовими помилками цитування є [18]:

- відсутність лапок при використанні текстових фрагментів, що запозичені з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело;
- посилання на інше джерело;
- неправильне оформлення посилання, що ускладнює пошук джерела;
- помилки у прізвищах авторів, назвах та вихідних даних видань, що ускладнює чи унеможливує пошук джерел та їх опрацювання наукометричними системами.

Відтворення в наукових текстах наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без зазначення, за яким саме безпосереднім джерелом наведена цитата, є плагіатом. А от чи вважати плагіатом цитування українською мовою іноземних джерел – питання суперечливе. МОН дає таку рекомендацію: «Рішенням проблеми може бути надання вільного перекладу з посиланням на джерело. При цьому грубі помилки перекладу, які викривляють думки авторів оригіналу, все одно можуть розглядатися як самостійні порушення академічної етики. Іншими поширеними варіантами вирішення цієї проблеми є наведення оригінального тексту поряд з перекладом, або наведення у дужках мовою оригіналу окремих слів, переклад яких є неоднозначним» [18].

Експерту також необхідно перевіряти джерела на достовірність, адже посилання можуть вести на вигадані або несправжні джерела інформації. При вивченні цитат і джерел варто звертати увагу на слово «загальновідомо» замість джерела. На нашу думку, така лексика не припустима в наукових текстах взагалі, адже має бути чітке обґрунтування тез

чи посилання на джерела. Проте при суперечливій ситуації – чи вважати коректним таке «посилання» чи ні, – МОН рекомендує брати до уваги таке [1]:

- для кого призначена публікація (текст) – те, що є «загальновідомим» для автора, може не бути таким для пересічного читача;
- чи є принципово доступною інформація про першоджерела: іноді можна знайти десятки ідентичних текстів у джерелах, які очевидно не є оригінальними і авторитетними;
- чи є можливість альтернативної атрибуції автора, наприклад, через зазначення його прізвища без зазначення конкретного джерела (при цьому треба мати на увазі, що подібна атрибуція на основі вторинних джерел може виявитися помилковою).

Автор має право використовувати у своїй роботі фрагменти інших своїх публікацій (якщо це не повтор наукових результатів) без страху, що вони будуть кваліфіковані експертом як **самоплагіат**. Згідно із законом України «Про освіту», самоплагіат – це оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів. Самоплагіат входить до різновиду порушень академічної доброчесності (за тим самим законом), але нормативні документи КПП та КНУ щодо перевірки текстів на наявність плагіату чомусь кваліфікують самоплагіат як вид плагіату.

Під час експертизи робіт варто враховувати, що «поняття самоплагіату стосується саме наукових результатів, а не будь-яких текстових фрагментів. Вимоги щодо переформулювання текстів при підготовці дисертацій, монографій, наукових статей, кваліфікаційних робіт студентів позбавлені сенсу, оскільки переформулювання не впливає на сутність наукового результату. ... не є самоплагіатом текстові збіги, що ... стосуються опису стану предметної області та відомих результатів досліджень інших авторів, опису відомих методик досліджень тощо. Такі текстові збіги з власними попередніми результатами автора не потребують посилань на ці публікації чи оформлення відповідних текстових фрагментів як цитат. Більше того, провідні наукові видання і університети світу часто розглядають надмірні посилання на власні публікації як порушення академічної доброчесності з метою штучного підвищення наукометричних показників автора» [17].

Також, визнаючи належність частин тексту до самоплагіату, варто пам'ятати, що деякі видання допускають передрук, а окремі видання навіть можуть передруковувати роботи без відома автора. Не є самоплагіатом також фрагменти ненаукових текстів автора (із медіа, соціальних мереж тощо) [1].

До самоплагіату зараховують агрегування чи доповнення даних – суміщення раніше опублікованих і нових даних без їх поділу з відповідними посиланнями на попередню публікацію [2], тож варто уважно перевіряти наукові результати, на які посиляється (або ні) автор.

У процесі перевірки наукових праць на наявність порушення академічної доброчесності необхідно звернути увагу також і на опис **методів дослідження**. Якщо процедури неможливо реконструювати, повторити, то це можна кваліфікувати як фальсифікацію. «Фальсифікація може стосуватися неповного або свідомо викривленого опису методик дослідження з метою приховування» [1]. Така ситуація може трапитися, якщо не розкрито процес застосування методів дослідження, а назви методів лише перелічені через кому. Або якщо заявлені методи не застосовані (у подальшому тексті їх немає), називаються по-різному без обґрунтування (наприклад, «контент-аналіз» згодом у роботі став «аналізом тексту», що є абсолютно різними способами пізнання).

5. Висновки

На основі проведеного дослідження можна констатувати, що в українському науковому просторі існує зайва надмірна зосередженість, на довідках антиплагіатних програм та відсотках збігів як на (начебто) об'єктивних показниках, що засвідчують наявність або відсутність академічної доброчесності в текстах. Така думка є хибною, що засвідчує аналіз державних нормативних документів, які регулюють питання академічної доброчесності в Україні. Водночас більшість провідних ЗВО країни у своїх внутрішніх документах, що регулюють перевірку текстів на порушення академічної доброчесності, зосереджені на понятті «плагіат» і на відсотках оригінальності, що спотворює уявлення експертів та авторів досліджень про процедуру експертизи та її справді важливі параметри.

Експерту під час перевірки наукових праць варто пам'ятати, що:

1. Уся відповідальність за перевірку роботи лежить на ньому. Тому, якщо є така можливість, варто взяти під контроль весь процес перевірки – від завантаження тексту в програму до написання довідки. Тим паче, що в деяких антиплагіатних програмах зручніше працювати на етапі перевірки, ніж з уже сформованим звітом.

2. Текст необхідно опрацювати повністю. Фрагменти, позначені програмою у будь-який спосіб, потребують особливої уваги, але ігнорувати весь інший текст не можна.

3. Довідка (звіт), автоматично сформована антиплагіатною програмою, не може бути остаточною підставою для прийняття або відхилення роботи. Це лише засіб, допоміжна інформація для експерта.

4. Відсотки збігів також являють собою лише технічну інформацію для експерта, не більше. Показовими є лише граничні показники – занадто високий (90 і більше) та занадто низький (1 і менше) процент. У відмічених програмою фрагментах може бути, а може і не бути порушення академічної доброчесності. Таке порушення може міститися й у фрагментах, які програма ніяк не позначила.

5. Можна використовувати будь-яку антиплагіатну програму, а можна перевіряти текст вручну – шукати підозрілі фрагменти в пошукових онлайн-сервісах, перекладати текст іншими мовами і перевіряти збіги, звертатися до автора з питаннями в разі необхідності тощо.

6. Фрагменти тексту, в яких не повторюється науковий результат автора, не є самоплагіатом.

7. Найбільше уваги варто приділяти стилю (його раптовій зміні), джерелам, цитатам та методам дослідження.

References

1. Ministry of Education and Science of Ukraine (2017), *Expanded Glossary of Terms and Concepts of Article 42 “Academic Integrity” of the Law of Ukraine “On Education”* (September 5, 2017), available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf> (accessed: 25.02.2021)

2. Bakhrushyn, V. & Nikolaiev, E. (Eds.) (2019), *Methodical Recommendations For Institutions of Higher Education in Support of the Principles of Academic Integrity*, Project of Promotion of Academic Integrity in Ukraine, 41 p.

3. Ryzhko, O.M. (2017), *Plagiarism in Socio-Communicative Dimension of the Beginning of the XXI Century: the Nature of Phenomenon and the History of Fight*, Dr. diss. (soc. com.), Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 438 p.

4. Brus, I.I. (2014), “Ukrainian science needs “revolution” in the fight against plagiarism”, *Naukovyi Visnyk Khersonskoho Derzhavnoho Universytetu. Seriya: Yurydychni Nauky*

[*Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Juridical Sciences*], no. 2, vol. 1, pp. 164–167.

5. Hrabovska, H.M. & Zuieva, V.O. (2015), “To the question of definition of plagiarism”, *Yurydychnyi Visnyk [Legal Bulletin]*, no. 4 (37), pp. 104–107.

6. Kyryliuk, A.V. (2012), “Attitudes to plagiarism at different times”, *Actual Problems of State and Law: a Collection of Scientific Works*, in Kivalov, S.V. (Ed.), no. 64, Yurydychna literatura, Odesa, pp. 267–273.

7. Kovalenko, T. (2014), “Plagiarism: types and responsibilities”, *Teoriia ta Praktyka Intel'ektualnoi Vlasnosti [Theory and Practice of Intellectual Property]*, no. 4, pp. 35–40.

8. Petrenko, V.S. (2012), “The concept and types of plagiarism”, *Chasopys Tsyvilystyky [Journal of Civil Law]*, no. 14, pp. 128-131.

9. Official Bulletin of Verkhovna Rada (2017), *Law of Ukraine “On Education”*, no. 38-39, p. 380, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed: 25.02.2021)

10. Ryzhko, O.M. (2016), “Types of plagiarism: features of perception”, *Proceedings of All-Ukrainian Scientific-Practical Conference “Perspective Directions of Research of the Ukrainian Media Content: Fundamental and Applied Aspects”*, in Rizun, V. (Ed.), Institute of Journalism, Kyiv, pp. 125–131.

11. Lozynskiy, A.-L. R. (2015), “Compilation in literature: the forms of implementation and the problem of plagiarism”, *Polihrafiia i Vydavnycha Sprava [Printing and Publishing]*, no. 1(69), pp. 149-154, available at: <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/1-69/18.pdf> (accessed: 25/02/2021).

12. Academic Council of Taras Shevchenko National University of Kyiv (2020), *Regulations on the system of detection and prevention of academic plagiarism at Taras Shevchenko National University of Kyiv*, available at: <http://senate.univ.kiev.ua/?p=1352> (accessed: 25.02.2021)

13. Educational Process in Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute [Website] (2020), *Regulations on the system of prevention of academic plagiarism at the National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*, Appendix 1 to the Order dated from 25.02.2020 № 1/76, available at: <https://osvita.kpi.ua/node/47> (accessed: 25.02.2021).

14. Official Bulletin of Verkhovna Rada (2014), *Law of Ukraine “On Higher Education”*, № 37-38, Article 2004, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed: 23.04.2021).

15. National Agency for Higher Education Quality Assurance (Ukraine) (2019), *Recommendations for higher education institutions on development and implementation of a university system on academic integrity assurance*, available at: <https://naqa.gov.ua/%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%96-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f/> (accessed: 25/02/2021).

16. Osvita.ua (2017), *Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine “On assurance of academic integrity in higher education institutions”*, № 1/9-565 dated from 26 October 2017, available at: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/ (accessed: 25.02.2021).

17. Ministry of Education and Science of Ukraine (2020), *Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine “To the question of avoidance of problems and errors in the practice of academic integrity assurance”*, № 1/9-263 dated from 20 May 2020, available at: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti> (accessed: 25.02.2021).

18. The Verkhovna Rada of Ukraine. Official web portal of the Parliament of Ukraine (2018), *Letter on recommendations on academic integrity for higher education institutions*, №

1/9-650 dated from 23 October 2018, available: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (accessed: 25.02.2021).

19. Center for International Projects “Euroeducation” (2020), *Independent evaluation of universities: academic rating “TOP-200 Ukraine 2020”*, available at: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=6556> (accessed: 25/02/2021).

20. National University “Lviv Polytechnic” (2020), *Regulations of checking for academic plagiarism of students' qualification works, manuscripts of dissertations and monographs, manuscripts of articles submitted for publication in periodicals at the university*, available at: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2033/svo0314reglamentpervirkynaakademichnyyplagiat.pdf> (accessed: 25.02.2021).

21. V.N. Karazin Kharkiv National University (2020), *On approval of the procedure for checking qualification works, scientific papers and educational editions on availability of borrowings from other documents*, available at: <https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/poriadok-provedennia-pervirky.pdf> (accessed: 25/02/2021).

22. Sumy State University [Website] (2019), *Methodical instruction on checking academic texts for text borrowings (version 02)*, available at: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a629d359-964f-e911-b41d-001a4be6d04a&kind=1> (accessed: 25.02.2021).

23. Zub, V.M. (2014), “Plagiarism: its varieties and countermeasures”, *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia [Library Science. Documentation. Informology]*, № 4, pp. 86-90, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2014_4_16 (accessed: 25.02.2021).

24. Mykhailovskyi, Yu.B. (2013), “Anti-Plagiarism System as a tool to prevent plagiarism in educational and scientific activities”, *Visnyk Khmelnytskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii: Tekhnichni Nauky [Bulletin of Khmelnytsky National University. Series: Technical Sciences]*, № 3, pp. 162-168.

25. Ministry of Education and Science of Ukraine (2018), *Methodological recommendations for higher education institutions to support the principles of academic integrity*, available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf> (accessed: 25.02.2021).

26. Lektsii.org (2021), *Pearson's correlation coefficient*, available at: <https://lektsii.org/3-140259.html> (accessed: 29.02.2021).

27. Math.semestr.ru (2021), *Chaddock's scale*, available at: <http://math.semestr.ru/corel/cheddok.php> (accessed: 29.02.2021).

28. Taras Shevchenko National University of Kyiv (2020), *Report of Leonid Vasyliovych Huberskyi, the Rector of Taras Shevchenko National University of Kyiv in 2020*, available at: <https://knu.ua/pdfs/zvit/zvit-rektora-2020.pdf> (accessed: 29.02.2021).

29. V.N. Karazin Kharkiv National University (2020), *Report of the Rector, Professor V.S. Bakirov on the results of work in 2020*, available at: https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/zvit_rektor_2020.pdf (accessed: 29.02.2021).

30. Strikeplagiarism.com (2021), *Manual for interpreting the report on text similarity in anti-plagiarism system*, Sumy State University, available at: https://library.sumdu.edu.ua/images/FTP_materials/Strikeplagiarism_com_UA_Similarity_Report_Interpretation_guide.pdf (accessed: 30.03.2021).

Submitted 06.04.2021

Список літератури

1. Міністерства освіти і науки України. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.). URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf> (дата звернення: 25.02.2021)

2. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / упоряд.: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні, 2019. 41 с.

3. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку XXI століття: природа явища та історія боротьби : дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з соц. комун.: [спец.] 27.00.01 «Теорія та історія соціальних комунікацій» / Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 438 с.

4. Брус І. І. Українська наука потребує «революції» у боротьбі з плагіатом // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки, 2014, Вип. 2, Т. 1. С. 164–167.

5. Грабовська Г. М., Зуєва В. О. До питання визначення плагіату // Юридичний вісник. 2015. № 4 (37). С. 104–107.

6. Кирилюк А. В. Відношення до плагіату в різні часи // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. Вип. 64 / редкол. : С. В. Ківалов (голова ред.) та ін., відп. за вип. В. М. Дрьомін. Одеса: Юридична літ-ра, 2012. С. 267–273.

7. Коваленко Т. Плагіат: види та відповідальність // Теорія і практика інтелектуальної власності, 2014. № 4. С. 35–40.

8. Петренко В. С. Поняття та види плагіату // Часопис цивілістики. 2012. Вип. 14. С. 128–131.

9. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. с.380. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 25.02.2021)

10. Рижко О. М. Види плагіату: особливості сприйняття // «Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти» : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції / наук. ред. В. Різун. Київ : Інститут журналістики, 2016. С. 125–131.

11. Лозинський А.-Л. Р. Компіляція у літературі: форми реалізації та проблема плагіату// Поліграфія та видавнича справа 2015. №1(69). С. 149-154. URL : <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/1-69/18.pdf> (дата звернення: 25.02.2021)

12. Положення про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка // Вчена рада Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://senate.univ.kiev.ua/?p=1352> (дата звернення: 25.02.2021)

13. Положення про систему запобігання академічному плагіату в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Додаток 1 до наказу від 25.02.2020 № 1/76) // Освітній процес в КПІ ім.Ігоря Сікорського. URL: <https://osvita.kpi.ua/node/47> (дата звернення: 25.02.2021).

14. Закон України «Про вищу освіту»: Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37-38. с. 2004. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 23.04.2021)

15. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності // Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%96-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f/> (дата звернення: 25.02.2021)

16. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Лист МОН № 1/9-565 від 26.10.17 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/. (дата звернення: 25.02.2021)

17. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності. Лист МОН України № 1/9-263 від 20.05.2020 року. // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti> (дата звернення: 25.02.2021).

18. Лист щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти № 1/9-650 від 23.10.2018 // Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (дата звернення: 25.02.2021)

19. Незалежне оцінювання університетів: академічний рейтинг «ТОП-200 Україна 2020» // Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта». URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=6556> (дата звернення: 25.02.2021)

20. Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, рукописів статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях, в університеті // Національний університет «Львівська політехніка». URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2033/svo0314reglamentpervirkynaakademichnyuuplagi.at.pdf> (дата звернення: 25.02.2021)

21. Про затвердження «Порядку проведення перевірки кваліфікаційних робіт, наукових праць та навчальних видань щодо наявності запозичень з інших документів» // Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. URL: <https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/poriadok-provedennia-perevirky.pdf> (дата звернення: 25.02.2021)

22. Методична інструкція щодо перевірки академічних текстів на наявність текстових запозичень (версія 02) // Сумський державний університет. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a629d359-964f-e911-b41d-001a4be6d04a&kind=1> (дата звернення: 25.02.2021)

23. Зуб В. М. Плагіат: його різновиди та заходи протидії // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2014. № 4. С. 86-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2014_4_16. (дата звернення: 25.02.2021)

24. Михайловський Ю.Б., Система Anti-Plagiarism як інструмент запобігання плагіату в навчальній та науковій діяльності // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Технічні науки. 2013. № 3. С. 162–168.

25. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf> (дата звернення: 25.02.2021).

26. Коефіцієнт кореляції Пірсона. URL: <https://lektsii.org/3-140259.html>. (дата звернення: 29.02.2021).

27. Шкала Чеддока. URL: <http://math.semestr.ru/corel/cheddok.php>. (дата звернення: 29.02.2021).

28. Звіт ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Губерського Леоніда Васильовича за 2020 рік. // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: <https://knu.ua/pdfs/zvit/zvit-rektora-2020.pdf>. (дата звернення: 29.02.2021).

29. Звіт ректора, професора В. С. Бакірова про результати роботи у 2020 році // Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. URL: https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/zvit_rektor_2020.pdf. (дата звернення: 29.02.2021).

30. Strikeplagiarism.com. Інструкція для інтерпретації звіту подібності у антиплагіатній системі // Сумський державний університет. URL: https://library.sumdu.edu.ua/images/FTP_materials/Strikeplagiarism_com_UA_Similarity_Report_Interpretation_guide.pdf. (дата звернення: 30.03.2021).

Надійшла до редколегії 06.04.2021